

MEHMED FUAD KÖPRÜLÜ, *Kıyâmu'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Türkçe'den Arapça'ya çeviren: Ahmed es-Sa'îd Süleyman, Vezâretu's-Sakâfe Daru'l-Kâtibi'l-Arabî Yayınevi, Kâhire, 1967, s. 1 + ç (XXIV) + 204; 41 Mısır kuruşu.

Türkler ile Araplar'ın tarih sahnesindeki münâsebetleri, İslâm Dini'nin ortaya çıkışından sonra başlamış ve zamanımıza kadar kesif şekilde devam etmiştir. Bugün de Türkler ile Arap Devletleri arasında siyâsî, iktisâdî ve kültürel münâsebetler geliştirilmek istenmektedir. Ancak, bu münâsebetler geliştirilirken, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yavuz Sultan Selim ile gerçekleştirilen Arap âlemi üzerindeki siyâsî ve askeri hâkimiyet, bâzı Arap aydınlarınca Türkler aleyhine kullanılmakta, Araplar'ın sömürüldükleri ve geri bırakıldıkları iddia edilmektedir¹. Bu hususta Müsteşrikler'in taraf tutan araştırmalarının Arap Âlemi üzerindeki te'siri gayet açık olarak görülmektedir; meselâ, İstanbul'un fethi gibi, Müslümanlar adına öğünülecek tarihî bir vak'ayı, Araplar'ın aleyhine herhangi bir şey getirmediği hâlde, Müsteşrikler'in görüş tarzına uygun olarak, Türkler'in barbarlığı şeklinde değerlendiren çağdaş Arap yazarlarına rastlanmaktadır². Asırlardır hâkimiyetimiz altında yaşayan Araplar'ın, bu şekildeki değerlendirmelere, psikolojik olarak hazırlıklı bulunmalarının tabii olacağı söylenebilir. Ancak, Arap aydınlarımızın, millî tarihimize âit kaynak ve araştırmaları okuyup değerlendirme imkânlarına sâhip olmadıkları da bir gerçektir. Tarihimize âit bâzı kaynakların ve araştırmaların, asırlardır aynı idâre altında yaşadığımız Araplar'ın istifâdelerine sunulması şeklinde bir kültür politikasından yoksun bulunduğumuzu i'tiraf etmek gerekiyor.

Mehmed Fuad Köprülü'nün *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu* isimli eserini Arapça'ya çeviren Ahmed es-Sa'îd Süleyman'ın çalışmaları, yokluğundan yakındığımız hususun bir istisnâsını teşkil etmektedir. Daha önce de W. Barthold'un *Orta Asya Türk Tarihi*³ isimli eserini Arapça'ya çeviren A. S. Süleyman'ın, Türkçe'yi bilen bir kimse olarak, tercemesine karar verdiği bu eserleri seçmesindeki isâbete burada işaret ettikten sonra, terceme ile ilgili tesbit edebildiğimiz bâzı noktalara dokunmak istiyoruz:

Kıyâmu'd-Devleti'l-Osmâniyye ismi ile Arapça'ya çevrilen esere, Dr. Ahmed İzzet Abdulkerim bir *Takdim* yazmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu mes'elesinin ehemmiyetine dokunulan bu yazıda, Fuad Köprülü'nün ilmî şahsiyetine yer verilmekte ve Arapça'ya çevrilen bu eserin, değerli bir ilmî araştırma mahsülü olduğu belirtilmekte, aynı mütercimim daha önce terceme ettiği Barthold'un kitabıyla

¹ Bk., Z. Fahri Fındıkoğlu, "*Türkiye'de İbn Haldunizm*", *Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s. 153-4.

² Bk., Muhammed Abdullah 'Înân, *Mevâkıfu Hasime fi-Tarihi'l-İslâm*, Kahire 1962 dördüncü baskı, s. 169-200.

³ *Tarihu't-Türk fi-Asya'el-Vustâ* ismi ile çevrilen eser (Kahire ?) 1958 yılında basılmıştır.

Köprülü'nün bu araştırması arasında münasebet kurulmaktadır. *Takdim* yazısı kitaptaki konuların zikredilmesi ve mütercime teşekkürle son buluyor.

Mütercim A. S. Süleyman, yirmi sahife tutan uzun bir *Önsöz* yazmış, burada Türk tarihiyle ilgili bazı konularda bilgi vermek lüzûmunu duymuştur. Öyle anlaşıyor ki mütercim, daha önce terceme ettiği ve Orta Asya'daki Türk tarihini ele alan Barthold'un eseriyle, F. Köprülü'nün bu eseri arasında bir alâka kurmak istemekte ve Arap okurlarının konuyu daha iyi anlamaları için Anadolu'nun türkleşmesi ve islâmlaşmasına âit bâzi tarihî olayları sıralamış bulunmaktadır.

Başta Mükrimin Halil Yınanç'ın *Anadolu'nun Fethi*, Z. Velidî Togan'ın *Umumi Türk Tarihine Giriş* ve Fuad Köprülü'nün *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*'ı olmak üzere, bâzi kaynak ve araştırmalardan faydalanarak Araplar'la Rumlar'ın Anadolu'daki mücadeleleri, Türkler'in Anadolu'yu vatan edinmeleri, Anadolu'daki Türk-İslâm kültüründe Bizans ve İran te'sirleri, 1071'den sonra Anadolu'da kurulmaya başlayan Türk Devletleri ve Anadolu Selçukluları'nın yıkılmasından sonra ortaya çıkan Beylikler'i, daha sonra da Osmanlı Devleti'nin kuruluş, yükseliş, gerileyişi ve yapılan islâhât hareketleri hakkında umumî bilgiler vermiştir.

Mütercim A. S. Süleyman, *Önsöz*'ünün son kısmında, terceme ettiği eserden bahsetmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda girişilmiş bulunan islâhât hareketlerinin ve imparatorluğun yıkılışının Türk tarihçileri tarafından incelendiğini ve birçok vesikanın neşredildiğini ifâde eden mütercim, buna karşılık, aynı devletin kuruluş mes'elesinin efsânelerle karışık bir şekilde kaldığını ve tam olarak halledilemediğini ve bu durumun, 1934 senesinde Fuad Köprülü'nün Sorbonne'daki *Türk Tedkikleri Merkezi*'nde vermiş olduğu üç konferansa kadar devam ettiğini belirtmektedir. Fuad Köprülü'nün bu çalışması sâyesinde, Osmanlı Devleti'nin kuruluş mes'elesinin efsânelerden kurtulduğuna dikkati çeken mütercim, Türkçe baskıdaki *Önsöz*'den faydalanarak, müellifin daha önceki araştırmacılar, kaynakların tesbiti, kullanılması ve ta'kip edilen metod bakımından ayrılmış olduğunu söylemektedir. Ayrıca, kitabın ilk baskısı ile, tenkidleri ve tercemelerinden kısaca bahsettikten sonra, eserin 1959 (tercemede yanlış olarak 1962 senesi yazılmıştır) yılında, müellifin, Fransızca baskıda bulunmayan bir *Önsöz*'ü, bâzi küçük ilâveleri ve Nedim Filipoviç'in *Müellif Hakkında Not*'u ile birlikte ilk defa Türkçe olarak basıldığına işâret etmektedir.

Mütercim, 1965 yılında yazdığı bu uzun *Önsöz*'ünü, 1958 yılında çevirdiği Barthold'un eserinden sonra, Batı Türkleri hakkında Fuad Köprülü'nün bu değerli kitabını terceme etmek gerektiğine inandığını söyleyerek bitirmiştir.

Fuad Köprülü'nün *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu'nu* Arapça'ya *Kıyâmu'd-Devleti'l-Osmâniyye* adıyla çeviren A. S. Süleyman, tercemeye esas aldığı Türkçe baskıda bulunan müellif ve S. Charléty'in *Önsöz*'lerini ve Nedim Filipoviç'in Sırp-Hırvatça yazdığı, M. Tayyib Okiç'in Türkçe'ye çevirdiği *Müellif Hakkında Not*'u Arapça'ya çevirmemiştir. O, eserin tercemesine doğrudan doğruya *I. Bölüm*'den, yâni *Kuruluş Mes'esi Nasıl Tedkik Edilmelidir*'den başlamıştır.

Eserin Arapça'ya tercemesi dolayısıyla yazdığımız bu tanıtımda, kitabın bölümleri hakkında bilgi vermeye ihtiyaç olmadığı açıktır. Ancak mütercimin, çevirmeyi unuttuğunu tesbit ettiğimiz bâzi ibâreler ile, baskı sırasında iyi bir tas-

hihden geçmeyişi sonucu meydana gelmiş bulunan yanlışlardan bâzılarına işaret etmeği faydalı buluyoruz :

Çevrilmesi unutulmuş bulunan, tesbit edebildiğimiz bâzı ibâreler şunlardır :

a) Asıl metindeki (s. 2), "...Şimdiye kadar Ortazaman vak'a-nüvisliğinin an'anelerinden kurtulamamış..." diye başlayan iki uzun cümle terceme edilmemiştir (s. 7).

b) "...en basit bir tarihî tenkide dayanamıyacak kadar..." (asıl metin, s. 3) ibâresi çevrilmemiştir (s. 8).

c) "Rüyâda Osman'ın göbeğinden bir ağaç çıkararak gölgesinin bütün dünyaya yayılması..." (asıl metin, s. 3) ibâresi terceme edilmemiştir (s. 14).

d) 11 numaralı dipnotundaki "İstanbul ve Paris'teki müteaddid el-yazmaları" ibâresi terceme edilmemiştir (asıl metin, s. 8, terceme, s. 15).

e) Asıl metin, s. 69; terceme, s. 121'deki 4 numaralı dipnotunda "Türkmenlerin..." diye başlayan iki satırlık ibâre atlanmıştır.

f) Bâzı dipnotlarında sayfalara işaret unutulmuştur; meselâ, asıl metin, s. 70; terceme, s. 122'deki dipnotu 9 gibi.

Baskı sırasında iyi bir tashihden geçmediği anlaşılan eserde, bilhassa dipnotlarında bâzı yanlışlar bulunmaktadır; meselâ, asıl metin, s. 9, terceme, s. 17 dipnotu 17; asıl metin, s. 18, terceme, s. 32, dipnotu 25; asıl metin, s. 20, terceme, s. 35, dipnotu 28; asıl metin, s. 29, terceme, s. 51, dipnotu 3; asıl metin, s. 70, terceme, s. 122, dipnotu 10 gibi.

Eserin sonunda bulunan *Umumi İndeks* tercemede, Arap okurlarının kolayca faydalanabilmeleri için, *Şahıs Adları*; *Yer, Nehir ve Dağlar*; *Kabile, Boy, Devletler ve İstılahlar* olmak üzere üç ayrı kısımda tertip edilmiştir.

Fuad Köprülü gibi büyük bir âlimin eserini Türkçe'den Arapça'ya çevirerek, milletimizin tarihinde mühim bir yeri olan Osmanlı Devleti'nin kuruluşu mes'elesini Arap okurlarının istifâdesine sunan değerli mütercim, Kahire Üniversitesi Türkçe Araştırmalar Profesörü Dr. Ahmed es-Sa'id Süleyman'a teşekkür eder; bu yoldaki terceme faaliyetlerinin devam etmesini dileriz.

DR. MUSTAFA FAYDA

